

DERLEME**YÜKSEKÖĞRETİM KONUSU VE
YÜKSEKÖĞRETİMİN FİNANSMANI SORUNU***İzzettin ÖNDER****Giriş ve Tarihçe**

Bünyesinde araştırma kurumları bulunan, akademik dereceler verme yetkisini haiz, en üst düzeyli eğitim ve araştırma kurumu olan yükseköğretim kurumunun genelde benimsenmiş adı olan "üniversite" sözcüğü, Lâtincede topluluk, birliktelik anlamına gelen, eski Fransızca "universite" sözcüğünden türetilmiş ve günümüzde hemen her dilde yaygın kullanım alanı bulmuştur. Üniversite ile ilgili çözümleme ve yorumlamalarda profesör Taner Timur'un üniversite kavramı ile ilgili tanımını esas alacağım. Söz konusu tanıma göre: "Üniversiteler her uygarlığın kendisini yeniden üretmek ve egemen sınıfların meşruluğunu sağlamak için geliştirdiği eğitim ve öğretim sisteminin son halkası olarak değerlendirilmelidir." (Timur;s.359) Bu tanıma göre, üniversiteler içinde buldukları uygarlığın bir ürünü olduğu kadar, uygarlığın yeniden üretilmesine katkı yapan, en üst düzeyli bilim kurumlarıdır. Ancak, tarihsel süreçte üniversitelerin bilimsel amaçları yanında ya da bu amaçların gerçekleştirilmesi esnasında egemen sınıfların meşruiyetini sağlama işlevleri de ortaya çıkmıştır. Diğer bir deyişle, sınıflı toplumlarda üniversiteleri sınıfsal yapı içinde ve sistemin maddi olmayan en üst düzeyli ideolojik aygıtı olarak ele almak ve incelemek gerekmektedir.

Üniversiteler üzerinde çalışmalar yapan ilk araştırmacılardan Rashdall'ın görüşüne göre, günümüzde eğitim ve araştırma kurumları olarak bilinen üniversiteler başlangıcı itibarıyla bir ortaçağ kurumudur. (aktaran, Timur; s.16-17) Ancak, henüz bilimsel gelişmelerin

olgunlaşmadığı bu dönemde ortaya çıkmış olan söz konusu kurumları günümüz anlayışı çerçevesinde üniversite olarak değil de, bir tür "yüksek okul" olarak görmek gerekmektedir.

Günümüzde başat üretim ilişkileri ve sınıflı toplum yapısındaki üniversitenin kökeni ise, ne Aristo veya Sokrat gibi büyük filozofların yaşadığı ve tartışmalarını yaptığı Atina'da, ne de ortaçağın feodal yapılarında ortaya çıkan kurumlarda aranır. Günümüz üniversitelerinin kökeni, Avrupa'da Paris ve Bolonya üniversite modellerinde yatmaktadır. Paris ve Bolonya üniversite gelenekleri arasındaki nüansı bir tarafa bırakırsak, üniversitenin genel niteliğini özerk öğretim elemanı ve öğrenci gruplarının bir arada çalışma ve araştırma yürüttükleri kurum olarak belirleyebiliriz.

Üniversitenin elitist yapısı İngiltere'de Cambridge ve Oxford üniversitelerinin 1500 yılında kurulmaları ile kurumsal bir nitelik kazanmıştır. Zira, söz konusu ünlü üniversiteler kuruldukları dönemlerde kilise ve saray çevresine eğitim işlevi ile yükümlü kılındılar. Zamanla, Avrupa'da mutlak monarşilerin oluşumunda hem üniversiteler işlevsel oldular, hem de mutlak monarşinin oluşumu üniversitelerin işlevini değiştirdi. Fransız Devrimi'ni izleyen on yıla yakın dönemde Fransız üniversiteleri (yüksek okulları), içinde bilim yapılan ve bilim yapanların toplumsal ün kazandıkları, hatta zengin olabildikleri kurumlara dönüştüler. Böylece, bilim kurumları tedrici olarak yükselen burjuvazinin egemenliği altına girmeye başladı. Fransa'da 1806 yılında çıkarılan yasa ile kurulan üniversiteler askeri ve sivil kamu kurumları için yetenekli ve bilgili eleman yetiştirmeyi amaçlamakta idi.

*Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Öğr. Üyesi

Almanya'da üniversite geleneğinin gelişmesi, bir dil bilgini ve siyaset uzmanı olan Wilhelm von Humbolt'un başlattığı "bilimsel araştırma kurumu" olarak üniversite açılımı ile sağlanmıştır. Kant geleneğinin başat olduğu dönemde Almanya'da üniversite dört ana fakülteden oluşuyordu. Bunlardan teoloji, hukuk ve tıp fakülteleri üst fakülteleri, felsefe ise alt fakülteyi oluşturuyordu. Dinsel dogmalara karşın, fakat onunla çelişkiye düşmeden felsefeyi özgürleştirmek Kant'ın temel yaklaşımı idi. Ona göre, alt fakülte olan "felsefe fakültesi özgür olarak ve hükümet tarafından değil, sadece akıl tarafından kanunlaşmış kanunlara uyacak biçimde düşünülmeliydi." (aktaran **Timur; s.70-71**) Felsefe fakültesinin temel işlevi, akılcı yöntemlerle geliştirdiği bilimlerle üç üst fakülteyi denetlemektir. Bu yaklaşım çerçevesinde üniversitenin kurumsal özerkliği, bilim insanlarının siyasi çevrelerden ve teolojiden uzaklığı ve özgürlüğü olarak tanımlanmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde üniversite XIX yüzyılda Avrupa geleneğinden oldukça farklı ve yeni toplumsal yapıyı oluşturacak biçimde kurulmuştur. Bu oluşumda pragmatizm üniversiteye hakim olmuştur. Pragmatizmden öte Amerikan üniversite yapısına hakim olan diğer bir öğe de, insanın ve toplumsal bütünlüğün sağlanmasında önemli görülen din eğitimidir. Günümüzde tüm ülke üniversitelerine model olma yolundaki ABD üniversiteleri, küreselleşen kapitalizmin sınıfsal ideolojik aygıtı olarak gelişmiştir. Bu sistemde, öğrenci-talebe ilişkisi müşteri-satıcı ilişkisi, araştırma-sanayi ilişkisi ise, araştırma-piyasa ilişkisi şeklinde gelişmektedir (**Ercan; s.50-54**).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise eğitim hizmetleri Batı'dakinden oldukça farklı bir çizgide gelişmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda önceleri dar çerçevede, dinsel ağırlıklı ve saray çevresine yönelik eğitim hizmeti verilmekte idi. Fatih Sultan Mehmet döneminde oluşturulan Sahn-ı Seman Medreseleri ve Saray Okulu ya da Enderun olarak bilinen eğitim kurumları Osmanlı eğitim sisteminin temelini oluşturur. 1835 yılından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nda Avrupa'ya öğrenci gönderilmeye başlamıştır. Bunu izleyen yıllarda, 1845 yılında bir Maarif Meclisi kurulmuş ve o dönemde eğitime yönelik bir tasarı da hazırlanmıştır. (**Timur; s.87-88**) Osmanlı'da 1863 yılında ilk resmi eğitim kurumu olarak Darülfünun açılmıştır. (**Aynı; s.31-46, Hatipoğlu; s.1-82**) Darülfünun binası için, Topkapı Sarayı civarında bir arsa tahsis edilmiş ve inşaat için İtalya'dan G.Fossati adında bir mimar çağırılmıştır. Darülfünun'un yanında Valide Mektebi adıyla ilâve bir eğitim kurumu da açılmış. Daha sonra bu kurumun adı Darü'l Maarif olarak değiştirilmiştir (**Timur; s.83**).

Osmanlı döneminde ilk klâsik yüksek öğretim kurumu olarak 1858 yılında kurulan Mülkiye Mektebi görülmektedir. 1868 yılında açılmış olan, o dönemdeki adıyla, Mektebi Sultani de, Osmanlı'nın Tanzimat ve Islâhat Fermanları ile giriştiği batılılaşma hareketi içinde eğitim alanındaki çabalarının ürünü olarak görülür (**Timur; s.84-88 ve 98-111**).

Cumhuriyet'in kuruluşunu izleyen yılda, 1924 yılında, Osmanlı'dan devralınmış olan Darülfünun'a tüzel kişilik statüsü tanınmıştır. Ancak Darülfünun, Cumhuriyet'i ve devrimleri anlayamadığı ve yaşanan gelişmelere ayak uyduramadığı yönünde çeşitli çevrelerden şiddetli eleştiriler alıyordu. Örneğin, Kadro dergisinin 8. sayısında Burhan Asaf şöyle yazmaktadır: "Darülfünun hocaları Ankara'nın yarattığı hareketlerin, sözle olsun, peşi sıra gelmekte hususi bir hareketsizlik göstermişlerdir. Her işte ve her defasında, arkada kalan Darülfünun yâni Türk eğitimi yetiştirmekte olan müessesenin maneviyeti değil, İstanbul Darülfünunu'nun, kendi hallerinden memnun olan ve kendi ilimleriyle kanaat eden hocalardır. Ankara Tarih Kongresi'ndeki yüksek mâna şu idi: Siyasi istiklâlden sonra ve iktisadi istiklâl doludizgin devam ederken, milli tarihi görüşte de istiklâle varmak. Eğer İstanbul hocaları bu manayı anlamış olsalar idi yeni tarih tezini büsbütün başka tarzda takdir edecekler ve aynı görüş istiklâlinin hukukta, iktisatta, felsefede ve diğer içtimai ilim şubelerinde de tesisi lâzım geleceğine yekten kanaat getireceklerdi.....Vakıa şudur: İnkilâp yürüyor ve Darülfünun geridedir!" (**Kadro; sayı 8**) Kadroculardan Darülfünun'a bu yönde eleştiriler sürmüştür. Buna ilâveten, Şevket Süreyya Aydemir tarafından derginin 14. sayısında, yine Burhan Asaf tarafından da derginin 20. sayısında Darülfünun'a çeşitli eleştiriler yöneltilmiştir.

Çeşitli çevrelerden gelen eleştiriler karşısında ve hükümetin de genel görüş çizgisi doğrultusunda, 31 Mayıs 1933 yılında kapatılan Darülfünun, 1 Ağustos 1933 tarihinde Üniversite olarak açılıyor. (**Timur; s.29-237, Büyük Larousse; cilt 23, 12027**) İsviçreli Profesör Albert Malche'nin raporu üzerine oturtulan üniversite reformunda, üniversite özerkliğini ortadan kaldırıyor ve üniversitede köklü bir tasfiyeye gidiliyordu. (**Widmann; 76-81; Hatipoğlu; 85-97**) Bu dönemin çok önemli bir özelliği de Hitler Almanya'sında tüm dünyaya dağılan değerli bilim insanlarından bir bölümünün Türkiye'ye gelerek, üniversitenin oluşumuna büyük katkı vermeleridir. (**Neumark**)

Cumhuriyet döneminin üniversite reform çalışmalarının ikincisini 13 Haziran 1946 yılında kabul edilmiş olan 4936 sayılı yasa oluşturmaktadır. 4936 sayılı yasanın belirgin özelliği, "...Bu müşterek temellerden başlıcası üniversitelerin bilimsel, yönetsel özerklikleri olması, organlarını seçme yetkisine malik bulunmalarıdır." cümlesinde ifadesini bulan üniversite özerkliğidir. Ancak aynı yasa, üniversiteyi Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı kılmıştır. Üniversitenin aldığı kararları bakanın gözden geçirme ve gerekli gördüğü yerde değişiklik yapma yetkisi bulunuyordu. Üniversiteler ile ilgili ikinci temel değişiklik 1973 yılında kabul edilen 1750 sayılı yasa ile gerçekleştirilmiştir. Yasaya göre, 2. maddede belirtildiği şekilde, üniversiteler "...özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğe sahip yüksek bilim, araştırma, öğretim ve yayım birlikleridir."

1960 Darbesi ile yaşanan 147 uygulamasına ve 12 Mart ile yaşanan Balyoz Hareketi darbelerine maruz kalan

üniversiteler, 1980 darbesinden de hem 1402 sayılı yasanın, hem de 1982 yılında kurulmuş olan YÖK uygulamasının olumsuzluklarını yaşamış bulunmaktadır. (Timur; s.339-351, Hatipoğlu; s.239-243) Türkiye’de yükseköğretim alanında 1980’ler ve sonrasında görülen gelişmeler aşağıda irdelenecektir.

Yükseköğretimin Niteliği

Akademik titizlik havası içinde yaklaşım yapıldığında, “öğretim” ve “eğitim” konuları, ayrı alanlar halinde ele alınıp incelenir ve tartışılır. Kaba bir genelleme ile, öğretim sözcüğü, mekanik olarak bilgi aktarımını, yani herhangi bir konuyu öğretmeyi ve öğrenmeyi ifade eder. Buna karşın, çok daha kapsamlı ve derin bir anlam içeren eğitim sözcüğü ise, bireyin kişilik dokusunu yoğurarak, onun psikolojik veya sosyolojik genetiğini değiştirmek anlamına gelir. Bu bağlamda bir ulusun bireylerini o ulusun fertleri haline dönüştürmek eğitim alanına girer. Sosyolojik adaptasyona yönelik psikolojik dönüştürme ufak yaşlarda gerçekleştirildiğinden, eğitim kurumları ilk ve orta aşamalarda yer alır. Buna karşın, salt bilgi aktarma işlevi ile yükümlü olan öğretim kurumları ise, kişilik oluşum safhasının aşıldığı ileri aşamalarda devreye girer. Bu sıralamaya uygun olarak, hemen tüm ülkelerde ilk ve orta eğitim kurumları, o ülkelerin merkezi devlet örgütü içindeki ulusal eğitim işleri ile sorumlu bakanlığa ya da benzer daireye bağlı iken, yükseköğretim kurumları görece daha bağımsız konumdadır.

Eğitim sürecinin son aşaması olan yükseköğretim kurumları toplumların düşünen ve eleştiren beyni olduğundan, tarihin hemen her aşamasında, maalesef, sistemin güç odaklarının hışımına uğramış ve baskı altına alınmaya çalışılmıştır. Bu baskı, açıktır ki, zengin toplumlarda fark edilmeyecek bir biçimde örtülü olarak gerçekleştirilirken, görece fakir toplumlarda daha açık ve kaba güçle sağlanmaktadır. Bunun bir nedeni de, zengin toplumlarda toplumsal sorunların yoksul toplumdaki kadar sıcak yaşanmaması ve görece daha rahat bir yaşamın söz konusu olmasıdır. Hatta böyle toplumlarda toplumsal sorunlar hissedilemez düzeydedir. Buna karşın, yoksul toplumlarda yaşanan ekonomik sıkışıklıklardan dolayı sorunlar çok daha yoğun ve acı biçimde ortaya çıkmakta ve çok doğal olarak toplumsal ideoloji üreten yükseköğretim kurumlarında da bazı huzursuzlukların baş göstermesine neden olmaktadır. Buna analogik görüntü, Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerde kamu üniversiteleri ile vakıf yükseköğretim kurumları arasında da rahatlıkla gözlenmektedir.

Toplumların düşünen ve eleştiren beyni durumunda olan yükseköğretim kurumlarının, toplumsal sorunlara yabancılaşmaması ve toplumların mutluluğuna yönelik çözüm önerileri geliştirmesi kaçınılmaz görülmektedir. Günümüzün küreselleşme koşulları altında gelişmiş merkez kapitalist ülkelerin çevresel ekonomileri emperyalist baskı altına almaları, onları kendi bilimsel, sanatsal ve kültürel dokularının etkisi altında tutmakla başlar. Bu güçlü etki altında kalan çevresel ekonomilerin

yükseköğretim kurumları da kendi toplumlarına ve toplumsal sorunlara yabancılaşmaya başlar. Emperyalizmin en etkili araçlarından biri olan üniversitelerin kendi toplumlarına yabancılaştırılmasının yolu ise, bu kurumları, merkez kapitalist dokularla işbirliği içinde bulunan sermaye çevreleriyle sıkı ilişki içine sokmaktır. Üniversite sermaye işbirliği, üniversiteleri sadece o ülkenin sermayesinin emrine ve hizmetine sokmakla kalmaz, aynı zamanda yükseköğretim kurumlarını dünya emperyalist sistemin de hizmetine sunmuş olur. Böyle bir üniversite, kendi toplumuna ve toplumun sorunlarına sırtı dönük bir halde, emperyalizmin çok etkili bir ideolojik aracı konumuna dönüşür.

Üniversiteleri sermayenin ve emperyalizmin emrine vermenin en etkili yolu ise, onu idari ve mali baskı altına almaktır. Bu politika çerçevesinde Türkiye’deki uygulamaya baktığımızda, birinci aşamada YÖK üniversiteler üzerinde oluşturulan idari baskıyı, ikinci aşamada da bütçeden üniversitelere ayrılan çok ufak pay ise, yükseköğretim kurumları üzerinde oluşturulan mali baskıyı simgelemektedir. Böylece, hareket serbestisini kaybeden ve kaynak yetersizliği içine düşürülen yükseköğretim kurumları, ortaya atılan çeşitli YÖK tasarılarında da izlendiği kadarıyla, 1980’lerden itibaren çok çeşitli yöntemlerle sermayeye ve emperyalizme hizmet kurumu haline dönüştürülmeye çalışıldı. Öğrenci harçları, paralı öğrenci, özel destekli profesörlük kurumu, üniversitelerde işletme hesabı oluşturulması gibi öneri ve yönelişler hep aynı amaca hizmet etmektedir. Böylesi uygulamaların sonucunda, sosyal adalet ve fırsat eşitliği zedeleneyeceği gibi, bundan da önemlisi, bu yöntemlerle yükseköğretim kurumları topluma yabancılaştırılarak, dünya emperyalizminin ve onlarla işbirliği içindeki sermayenin emrine verilmiş olmaktadır.

Yükseköğretim Sorununun Küreselleşmesi

Hiçbir ülkenin yükseköğretim sorunu tek başına incelenemeyeceği gibi, Türkiye’de yaşanan ve yukarıdaki bölümde kısaca özetlenen yükseköğretim sorununun da iç koşullar kadar dünya konjonktürüyle birlikte ele alınması kaçınılmazdır. Bu yaklaşımı haklı kılan en önemli neden, yükseköğretim kurumlarının gerek eğitim, gerekse araştırma faaliyetlerinde yüklenmiş oldukları özel konumdur (Ercan; s.19-24) Beşeri sermayenin üretilmesi yanında, araştırma-geliştirme faaliyetleriyle de ülke ekonomisine katkı yapma durumunda olan yükseköğretim kurumları, bu işlevlerini yerine getirirken, hem çevresel koşulları etkilemekte, hem de başat çevresel koşullardan doğrudan etkilenebilmektedir. Bu nedenle, özellikle de küreselleşme koşulları altında küçülen dünyamızda yükseköğretim sorunlarına ve bu kurumların finansmanı konusuna bütünsel yaklaşım yapmak kaçınılmazdır.

Küreselleşme olgusuna koşul olarak sermaye-hakim bir biçimde şekillenen eğitim ve araştırma faaliyetleri incelenirken, hem merkez kapitalist dokudaki oluşumların hem de çevresel dokulardaki oluşumların dikkate alınması

gerekir (Timur; s.315-328, Ercan; s.68-72). Merkez kapitalist dokuda eğitim ile araştırma-geliştirme faaliyetlerinin tümü ile birbirinden ayrılması gerekmektedir. Çünkü, eğitim faaliyetleri varolan sermaye ve yeni dünya düzeni ideolojisini yayma aracı olma yanında, sermayenin gereksinme duyduğu emeğin sağlandığı havuzu oluşturma işlevi ile de yükümlüdür. Oysa, araştırma-geliştirme faaliyetleri ise, doğrudan sermaye ile ilintili olup, onun birebir üretim girdisi niteliğindedir. Sermayeler arasındaki rekabet, AR-GE faaliyetlerinin, sonucunun tüm sermaye kesimine açık olacak biçimde objektif olarak değil, doğrudan belirli sermaye grubu ile bağlantılı olarak yürütülmesini zorunlu kılar.

Özellikle merkez kapitalist doku, teknolojiyi merkezde tutup üretimi çevreye yaymaya çalıştığından, merkezde yüksek nitelikli elemanlara gereksinim duymaktadır. Sermaye yüksek ihtisasa sahibi kaliteli emeği çevresel konumlu ekonomilerden de sağlama yoluna gittiğinden, eğitimin kamu hizmeti niteliğini zayıflatmaktan ve hizmeti özel mal kategorisine indirgemekten çekinmemektedir. Böylece eğitim hizmetlerinde bütçe tasarrufuna gidilmesi de amaçlanmaktadır.

Üniversitelere bağlı araştırma ünitelerinin proje-destekli sisteme göre çalışarak, üretici ünitelerle dikey bütünleşmeye yönelmeleri, bu kurumların söz konusu üretici ünitelerin bir tür girdisi olarak işlev görmeleri ve sadece bağlandıkları kuruma hizmet vermeleri anlamına gelmektedir. Maliyetlerin sadece bir kısmına katlanarak üniversitelere bağlı araştırma-geliştirme ünitelerini denetimleri altına alan firmalar, böylece hakimiyetleri ve denetimleri altına aldıkları hizmetlerin piyasa değerine bağlı olarak, hizmeti ve kamusal fonları sömürmüş olurlar. Emek sömürsüne analogik olarak, AR-GE hizmetlerini de, firmaya yansıtılan düşük değişim değeri ile yüksek kullanım değeri arasındaki farka bağlı olarak sömüren firmalar, aynı zamanda kendi aralarındaki rekabetçi yapıları da yıkmış olurlar.

AR-GE'nin bu denli önemli ve küreselleşmenin hakim olduğu günümüz koşullarında çevresel konumlu ekonomilerin akademik hayatının denetlenmesi de merkez kapitalizmin vazgeçemeyeceği bir ideolojik saptırma ve saldırı alanıdır. Bir yandan emeğin yeniden üretilmesi alanında maliyetlerin çevresel konumlu ekonomilere atılması, diğer yandan da küreselleşmenin çevresel ekonomiler tarafından itirazsız benimsenebilmesi açılarından, bu ülkelerdeki akademik hayatın merkezin yörüngesinde olması gerekmektedir. Çevresel konumlu ekonomilerde akademik hayatın denetim altında tutulması küreselleşmenin yaygınlaşmasının ideolojik ön koşuludur.

Yükseköğretimin Finansmanı Sorunu

Gerek merkez ekonomilerde, gerekse onların izleyicisi durumundaki çevresel konumlu ekonomilerde eğitim ve AR-GE kurumlarının sistem doğrultusunda şekillendirilebilmeleri ve yönlendirilebilmeleri açısından

söz konusu kurumların finansman yöntemlerinin de ciddi değişikliğe uğratılması kaçınılmazdır. Neo-liberal politikalar çerçevesinde eğitim ve AR-GE kurumlarının ticarileştirilmeleri ve söz konusu kurumların hizmetlerinin niteliğinin kamusal olmaktan çıkartılıp özel kalıba sokulması ve hizmetten yararlananların da müşteri sıfatı ile nitelendirilmeleri, eğitim ve AR-GE faaliyetlerinin hakim merkez sermaye dokusunun krizini aşmaya yönelik çabalarının gereği ve doğal sonucudur.

Yukarıdaki açıklamaların da ışığı altında, neo-liberal politikalar bağlamında eğitim politikaları ve eğitim kurumlarının finansmanı ile ilgili şu dört temel noktanın saptanması kaçınılmazdır. Çağımıza hakim neo-liberal arz-yanlı ekonomi politikaları çerçevesinde yükseköğretimin şekillenmesinde şu görüşler hakim olmaktadır:

1. Emek gereksiniminin azalması ve bütçe olanaklarının sıkışması nedenlerine bağlı olarak, eğitim masraflarının kısılmasının gerektiği ileri sürülmektedir;

2. Eğitimin, sermaye ideolojisini geliştirme ve yayma aracı olma işlevinin öne çıkartılabilmesi amacıyla, öğretim elemanlarının sermaye kesimi ile yakın çıkar ilişkisi içine sokulması gerektiği savunulmaktadır;

3. Hem sermaye-yanlı eğitim hizmetinin aksamadan sürdürülebilmesi, hem de kısıtlı olanaklardan öncelikle varlıklı kesimlerin yararlanmasının sağlanabilmesi için eğitime katkı payının yükseltilmesinin gerektiği iddia edilmektedir;

4. Araştırma kurumlarının faaliyetlerinin denetim altına alınması ve sonuçlarının belli kesimlere tahsislerinin sağlanabilmesi için, yükseköğretim kurumlarına bağlı araştırma ünitelerinin proje-destekli araştırmalara yönelmesinin gerekli olduğu ileri sürülmektedir.

İlgili kurumların bu temel hedeflere yönlendirilebilmesi için de tek bir koşul gereklidir: O da; kurumların kamusal finansman desteklerinin kısıp, öğretim elemanları ve araştırmacıların özlük haklarının sınırlandırılarak, öğretim elemanları ve araştırmacıları parlak projeler karşılığında akademik özgürlüklerinden vazgeçmeye zorlamaktır. Nitekim, tüm dünyada bu yöntem başarı ile uygulandığı gibi, Türkiye'de de son bütçe uygulamasına baktığımızda, konsolide bütçenin sadece %2.8'inin tüm üniversitelere tahsis edilmesi ve öğretim elemanlarının özlük haklarının düşük tutulması bu konudaki hakim çevrelerin ve onların politik temsilcilerinin kanaatini açıkça ortaya koymaktadır.

Yukarıda belirtilen neo-liberal amaç ve ilkeler doğrultusunda eğitimin finansman yönteminin radikal bir şekilde değiştirilerek, hizmetin yeniden şekillendirilmesi, eğitim ve AR-GE faaliyetlerinin evrensel nitelikleri ile olduğu kadar demokrasi kavramı ile de bağdaşmaz. Bu konuda açıklık getirmek üzere önce eğitim hizmetini ele alalım. Eğitim hizmeti, bir nihai ürün olmayıp, ara girdidir. Bu yönü ile eğitim hizmetinin nitelikleri şöylece belirtilebilir. (Ercan; s. 22-31)

1. Eğitim hizmeti, beşeri sermaye anlamında maddi sermayenin bileşenini üretir: Diğer bir deyişle eğitim, bireye bilgi ve beceri kazandırarak, bireyin yaşam boyu gelir sağlamasını gerçekleştirir.

2. Eğitim, insan hakkı olarak, yaşam boyu gelir elde etme alanında bireylere fırsat eşitliği sağlar. Bu yönü ile eğitim, bireylerin ekonomik koşullarından bağımsız olarak ulaşması gereken bir hizmet niteliğindedir.

3. Eğitim, bireye bilgi ve beceri sağlayarak sadece bireye değil, aynı zamanda maddi sermayeye de katkı yapar. Zira, eğitilmiş birey, üretimde birleştiği maddi sermayenin ve genelde ekonominin verimliliğini yükseltir. Bu yönü ile eğitim hizmeti, beşeri sermaye yanında, toplumsal sermayeyi de üretim işlevini yüklenmiş olur.

Açıktır ki, her üç halde de eğitim hizmeti, bizzat hizmetten yararlananlar yanında, hatta onlara olandan çok, maddi sermayeye ve topluma yarar sağlamaktadır. Eğitim hizmeti kalitatif ve/veya kantitatif olarak arttıkça üretim maliyetleri yükselirken, eğitilmiş birey arzı ve buna bağlı olarak da kaliteli emek arzı da artarak, emeğin değişim değeri düşer. Kaliteli emek arz fonksiyonunun artması, diğer koşullar sabit tutularak, emeğin kullanım değeri, yani topluma sağladığı yarar sabitken, onun değişim değerini, yani piyasada ücretini düşürerek, emek üzerindeki sömürünün artmasına neden olur. Böyle bir durumda eğitim maliyetlerinin hizmetten yararlananlar üzerine yıkılması, hem emek üzerindeki sömürünün yükselmesine, hem de piyasada emek arzının artırılmasına neden olur.

Eğitilmiş ve bilgi-beceri düzeyi yükseltilmiş emeğin üretim maliyetlerinin emek üzerine yıkılarak, sermayeye yaptığı katkının sermaye kesimine bırakılması, emek üzerindeki sömürünün pekiştirilmesi anlamına gelmektedir. Günümüzde artan işsizlik koşulları altında, eğitim hizmetlerinden yararlananların borçlandırma ve taksitlendirme yöntemiyle hizmet maliyetlerinden sorumlu tutulması da emek üzerindeki yükün aşırı yükseltilmesi anlamına gelir. Kaldı ki, zaten istihdama giren emek de, olağan vergi süreci içinde, varlık gücüne göre eğitim hizmetlerine katkı yapmaktadır. Eğitim hizmetinin bir süzgeç olarak kullanıldığı süreçlerde de, süzgecin emeği sermaye açısından farklılaştırma ve ayırıştırma işlevinden sermaye kesimi yararlanmış olacağından, kapitalist piyasa kuralları çerçevesinde dahi tüm maliyetlerin sermaye kesimi tarafından karşılanması gerekmektedir.

Doğaldır ki, aynı mantık eğitimin bir insan hakkı olarak algılanmasında da geçerlidir. Zira, fırsat eşitliği sözcüğünün anlamında gizli olan da, eğitim gibi yaşamsal mücadele alanında en güçlü silâha kavuşmada bireyin içinde bulunduğu ekonomik koşulun dikkate alınmaması gereğidir. Araştırma-geliştirme faaliyetlerinin denetim altında tutulması, belki de toplum için hiç de yararlı olmayacak alanlarda teknoloji türevlerinin istismar derecesinde tüketilmesine, diğer daha yararlı alanlarda ise teknolojik ilerlemelerin önünün tıkanması sıkça

görülen olgulardandır. Doğruluk derecesi tam olarak kestirilememekle beraber, kanser vb. gibi henüz araştırma aşamasındaki hastalıklarda belirli tedavi yöntem ve ilaçlarının bilindiği, fakat varolan sistemlerin henüz tüketilmemiş olması nedeniyle bunların açıklanmadığı ifade edilmektedir. Eğer bu sav doğru ise, yaşanan olumsuzluklardan araştırmacıların değil, sermayenin sorumlu olması gerektiği açıktır. Diğer bir ifade ile, bu tür ilişkiler sermaye ve onun çıkarı, özgür bilimsel araştırmacının ve halkın yararının önüne geçmektedir.

Eğitim hizmetlerinin fiyatlandırılması, henüz ekonomik gücü olmayan bireylerin paranın gücünü anlamaları ve para kaynaklarına saygı duymaya yönelmeleri psikolojisi yaratarak, özgür düşüncüyü baltalar. Para karşılığında alınan bir metanın değerli olduğu yargısı ise, tam da eğitimi bir ticari meta, bireyi de eğitimi talep eden talebe olarak değil, fakat müşteri olarak algılayan kapitalist mantığın bir yansımasıdır.

Açıktır ki, eğitimin bir biçimde ticari meta olarak algılanması ve böylece işleme tâbi tutulması, eğitim faaliyetlerinin piyasada geçerli alanlarda yoğunlaşmasına, bu anlamda temel bilimlerin ihmal edilmesine yöneleceğinden, eğitsel ve akademik faaliyetlerin kısırlaşmasına neden olur. Teknoloji alanında mücadelenin ağırlık kazandığı günümüz koşullarında, bu konu, özellikle çevresel konumlu ekonomilerin kendilerine özgün gelişmelerini yapabilmeleri açısından fevkalade önemlidir.

Kuşkusuz, yüksek bilim ve araştırma kurumları da diğerleri gibi bireylerin ve toplumların emrindedir ve onların mutluluğuna hizmetle yükümlüdür. Ancak, bu yükümlülük yükseköğretim kurumlarıyla sermaye kurumlarının birebir bağımlılığı biçiminde değil, tam tersine, tüm çevrelere aynı uzaklıkta kalarak, onlarla objektif ilişki içinde yerine getirilmelidir. Bu bağlamda, yüksek eğitim ve araştırma kurumları "toplumsal olguları çözümleyici ve deşifre edici" işlevi yüklenmek durumundadır. Bunun anlamı, medya vb gibi ideolojik aygıtlarla topluma dayatılan olguların çözümlenmesi ve bunların gerçek yüzünün topluma yansıtılmasıdır. Böylece, toplumsal olguları çözümleyicilik ve deşifre edicilik işlevi, toplumsal karar sürecinden önce kararlarda kullanılacak verilerin ve değerlerin gerçek görüntüleriyle toplumun hizmetine sunulması, toplumsal kararların demokratik bir ortamda alınması sağlanmış olur. Bu anlamda söz konusu yükseköğretim ve araştırma merkezleri olası almaşıkları çözümler yaparak, bu çözümlerle ilgili sonuçlarını, karar vermede yardımcı olmak amacıyla topluma sunmakla görevlidir. Böyle bir hizmet, söz konusu kurumları resmi ideolojiden olduğu kadar, güçlü sermaye ideolojisinden ve ilgili diğer tüm merkezlerden de uzak kalmalarını gerektirir. Doğal olarak, mutlak anlamda böyle bir izolasyon söz konusu olamamakla beraber, yüksek eğitim ve araştırma kurumları için en az bağımlılık yaratacak finansman ve örgütlenme biçimine gitmek kaçınılmazdır ve böylesi bir yöneliş demokrasi gereğidir. Bunun için de kamusal bütçe ile finanse edilen ve sadece şekilsel açıdan değil, gerçekten ve içerik olarak idari özgürlüğe sahip

yönetim biçimine sahip kurumlar oluşturmak gerekmektedir. İdari özerklik, söz konusu kurumların salt devlete ya da diğer kurumlara karşı bir bütün olarak özerk olması ile değil, kendi içinde de tüm alt kademelerinin özerk olması ile sağlanabilir. Ancak, karar ve mali güç merkezlerinin parçalandığı ve tüm alt kademelerin karara katıldığı durumlarda idari ve akademik özgürlükten ve bilimsel özerklikten söz edilebilir.

Yükseköğretim Kurumlarının Finansmanı Yöntemi Konusunda Öneriler

Genelde dünya konjonktürü ve özelde Türkiye koşulları dikkate alınarak yükseköğretim kurumlarının finansmanı ile ilgili birincisi dayatmacı koşullar, ikincisi ise olması gereken koşullar olarak, iki kademeli bir tartışma yapısı oluşturmak kaçınılmaz görülmektedir.

Yükseköğretim kurumlarının yapılanması ve finansmanı ile ilgili dünya konjonktüründen kaynaklanan ve Türkiye özelinde şekillenen dayatmacı koşullar şöylece özetlenebilir. Küreselleşme politikalarının arz-yanlı ekonomi tekniklerine yansıma biçimi çerçevesinde kamu kesiminin küçültülmesi ve özel finansmana aktarılacak hizmetlerin özelleştirilmeleri gündemde ağırlık kazanmaktadır. Genel finansman açısından çıkarılmasının söz konusu olduğu ilk hizmet üniteleri de, maalesef, eğitim ve sağlık hizmetleridir. Konumuz dışında kaldığı için diğer hizmetleri dışlayıp, eğitim hizmetine yöneldiğimizde, eğitimin piyasa açılmasının temel nedeninin, diğer hizmetlerin özelleştirilmesinde tasarlandığı gibi gelir sağlamak olmayıp, bütçe yükünden kurtulmak yanında, asıl ve ağırlıklı olarak, eğitimin içsel yapısını ve ideolojik dokusunu sermaye dokusu ile olabildiğince özdeşleştirmek olduğunu saptarız. Böylece, yükseköğretim kurumlarının sermayenin düşünsel yapısını yeniden üreten ve topluma ışınlayan bir üst-yapı kurumu haline dönüştürülmesi plânlanmaktadır. Böyle bir plânlanmanın ise, yukarıda ileri sürülmüş olan yükseköğretim kurumlarının toplumsal olguları deşifre edici rolüne ters düşeceği açıktır.

Türkiye özelinde temel dayatmacı koşul ise kamu kesiminin yüksek düzeyde açık verir konumda olması ve bütçenin büyük bölümünün faiz ödemesine tahsis edilmesi sonucunda reel harcamalar için bütçede manevra alanının daralmış olmasıdır. Nitekim, son yıllar bütçelerinde tüm yükseköğretim kurumlarına bütçede sadece %2.8 oranında bir pay ayrılmış olması bunun en büyük kanıtıdır. Sermaye çevrelerinin de yükseköğretim kurumlarını denetleyebilmek açısından desteklediği mali kısıtlama programı sonucunda yükseköğretim kurumlarının finansmanı özel alana kaydırılmaya çalışılmaktadır. Bunun yöntemi olarak da öğrenci katkı paylarının tedrici olarak yükseltilmesinin yanında, yükseköğretim kurumlarının ve bu kurumlara bağlı AR-GE bölümlerinin proje esasına göre çalışması öngörülmektedir.

Oysa, gerek genel dünya koşullarının gerekse Türkiye özelinin yükseköğretim kurumları üzerindeki dayatmaları toplumun çıkarına olmadığı gibi, yükseköğretim

kurumlarının akademik özerkliğini de tehdit edici niteliktedir.

Genel hatları ile tanımlandığı biçimiyle eğitim, her yönü ile, bir insan hakkı konusu olarak ele alınmalı ve bireylerin ekonomik konumlarından bağımsız olarak, tüm bireylere özgürlük ve fırsat eşitliği sağlanacak biçimde bir kamu hizmeti olarak sunulmalıdır. Yükseköğretim kurumlarının öğretim hizmeti kadar, söz konusu kurumlara bağlı araştırma kurumlarının AR-GE faaliyetleri de bir kamu hizmeti olarak görülmelidir. AR-GE faaliyetlerinin bir kamu hizmeti olarak görülmesi, bu faaliyetlerin sermaye denetiminden çıkarılması, böylece sermaye tarafından yönlendirilmesinin ve zaman zaman bazı alanlara girmesinin engellenmesinin önlenmesine yöneliktir. AR-GE faaliyetleri çevresel konumlu ekonomilerin merkez kapitalist ekonomilere karşı geliştirebileceği en güçlü silâhtır. Bu silâhin merkez güçlü sermaye birimlerince ve onların yürüngesinde hareket eden yerli sermayenin denetiminden çıkarılması sadece bilimsel özgürlüğün bir gereği olmayıp, aynı zamanda ülkenin ve halkların da yararınadır.

Ülkenin ve halkların yararına yükseköğretim kurumlarının şekillendirilmesinin temel aracı finansman yöntemidir. Bu nedenle, yükseköğretim kurumlarının ve onlara bağlı AR-GE kuruluşlarının finansmanı meselesini sadece bir bütçe ve mali olanak meselesi olarak değil, bu kurumların özerkliği sağlanması ve halkına yabancılaşmadan etkili hizmet sunması olanaklarının yaratılması konusu olarak görmek gerekmektedir. Bu cümleden olarak yükseköğretim kurumlarının yönetsel özerkliği fevkalâde önemlidir, ancak yönetsel özerklik, çoğunlukla dillendirildiği gibi, mali özerlikle sağlanamaz. Zira, bir kurumun mali özerkliğe sahip olması, ürünlerini bir fiyat karşılığında piyasaya sunarak, kendi gelirini yaratması ve bu esas üzerinden bütçe yapması anlamına gelir. Nitekim, bundan dolayıdır ki, kamu iktisadi teşebbüsleri özerk bütçe ile yönetilmektedir. Bir yükseköğretim kurumu için özerk bütçe düşünmek, onun eğitim ve AR-GE hizmetlerini para karşılığında piyasada satması anlamına gelir ki, bu durum söz konusu kurumların bilimsel özgürlüğü ve özerkliği ile bağdaşmaz. Yükseköğretim kurumlarının konsolide bütçeden besleniyor olmaları gerekmele beraber, açıktır ki, konsolide bütçeden yükseköğretim kurumlarına ayrılan tahsisat, en ince detayına kadar bütçe çerçevesinde belirlenmeyip, çeşitli bölümlere yönelik alt-tahsisler bu kurumların özerk yönetimlerine bırakılmalıdır. Diğer bir ifade ile, yükseköğretim kurumları konsolide bütçeden besleniyor olmakla beraber, global tahsisler özerk yönetimlerce alt tahsislere bölünmelidir.

Yükseköğretim kurumlarının konsolide bütçe içinde finansmanı yaklaşımı kaynak sorununu karşımıza çıkarıyor. Bir defa, bütçenin ağır faiz yükü ile mahmûl olmasını, geçici kabul ederek, sağlıklı bir bütçe yapısına ileride kavuşulacağı varsayımı altında, kamu kesimi içinde yürütülen sosyal hizmetlere bugünkünden daha fazla kaynak ayırmanın gerekli ve olası olduğunu düşünmek

doğru olur. İkinci olarak da, orta ve uzun dönemde, kayıt-dışı ekonominin kayıt içine alınması ve ekonominin genel gelişme çizgisine koşut olarak kamu olağan gelirlerinin arttırılabileceğini de ileri sürmek yanlış olmaz. Varolan bütçe kısıtı altında dahi, TEKEL ürünleri üzerine uygulandığı gibi, diğer temel vergilere ek olarak eğitim fonu alınarak, sağlanan gelir tümü ile eğitime ayrılmalıdır.

Öğrenci katkı payı ilk dönemde sıfır olarak uygulanabilir, ancak kamu kaynaklarını, hastalık ya da tutukluluk gibi meşrû mazeretler olmadan, gereksiz yere bir dönemden fazla kullananlar üzerinde, caydırıcı olabilecek şekilde, makûl düzeyde yükseltilebilir.

Bir yandan söz konusu kurumların yeterince kamusal kaynaklardan besleniyor olması, diğer yandan da öğretim elemanlarının özlük haklarının bugünkü acıklı durumdan kurtarılması, döner sermaye ve/veya vakıf idarelerinin yükseköğretim kurumlarını yozlaştırmasını engelleyebilecek en önemli önlemdir. Bu koşullar gerçekleştirilmediği sürece, yükseköğretim kurumları kaynak sıkışıklığı, öğretim elemanları da özlük haklarında perişanlık çektiği sürece döner sermaye, fon veya vakıf gibi uygulamaların bu kurumları yozlaştırmasına hiçbir biçimde engel olmak olası değildir.

Ekonominin genel koşulları içinde, kuşkusuz, bizim gibi gelişmekte olan ekonomilerde yükseköğretim kurumları gelişmiş ekonomilerdeki kurumlara göre daha az kaynakla besleniyor durumdadır. Ancak, Türkiye özelinde yükseköğretim kurumlarının ve öğretim elemanlarının varolan koşullarını salt ekonominin genel koşulu ve kısıtı ile açıklamak olası değildir. Bu koşullarda dahi daha fazlası kesinlikle yapılabilir. Yeter ki, yükseköğretim kurumlarını sermaye ve siyasal çevrelerin baskısından kurtarma ve halka hizmete yönelik özerk bilimsel kurumlar olarak oluşturma felsefesi gönülden desteklensin!

Sonuçlandırıcı Düşünceler

Küreselleşen dünyada eğitim hizmeti giderek yoğun bir biçimde Althusser türü maddi olmayan ideolojik aygıt konumuna indirgenme yolundadır. Öyle anlaşılıyor ki, sermayenin egemenliği altında küreselleştirilen dünyada eğitim kurumlarına ve bu arada üniversitelere yüklenen işlev, merkezde oluşturulan ideolojileri çevreye yaymak ve yoksullaştırılan toplumları ve halkları kendi konumlarına yabancılaştırarak denetim altında tutma şeklinde ifade edilebilir. Bu amaca yönelik olarak, Yeni Dünya Düzeni'nde eğitim, akli bilgilerle bireyi özgülleştirerek önünde uçsuz bucaksız ufuklar açan bir süreç olarak değil, merkezi denetimli nakli bilgilerle bireyi donuklaştıran ve köleleştiren bir araç olarak görülmektedir. Üniversitelerin ve üniversite elemanlarının merkezi denetimli referans endekslerine (citation index) göre derecelendirilmesi ve yükseltilmesi, akademik yazıların sadece hakemli dergilerde değerlendirilmesi koşulu gibi süreçler üniversitelerin en güçlü merkezi denetim aracı olarak işlevlendirilmesi kanallarıdır. Buna ilâveten, varsıl

toplumlarda geliştirilen sözde bilimsel ilerlemelerin çevresel ülkeler tarafından olduğu gibi aktarılması da, çevresel ülkelerdeki bilimsel merkezlerin kendi çevrelerine yabancılaşmasına yol açarak, çevrenin bilinçsizce merkezin etkisi altına alınmasını sağlamaktadır.

Somut algılama aşamasından, bilimsel-eleştirel ve soyut düşünme ve üretme aşamasına yükselme, insan evriminin ve eğitim sürecinin basamaklarıdır. Salt oluşumu ve varolanı somut düzeyde algılamak ve bunu bilimsel gerçeklik olarak kabul etmek, toplumsal güç odaklarına teslimiyettir. Doğa bilimlerinde ve sağlık alanında ilk aşama bilimsel yaklaşım varolanı algılamak olmakla beraber, ileriye görebilmek, hatta istenmeyen olası koşulları değiştirebilmek için, birinci kademedeki algılanan bilgilerle yetinilmemekte, ham bilgiler veya olgular arasındaki nedensellik ilişkilerinin araştırılması yoluna gidilmektedir. Evrenin oluşumu, insanın evrimi ya da genetik üzerindeki araştırmalar, varolanla yetinmemenin kesin kanıtlarıdır. Bilimsel çaba bir toplama faaliyeti değil, nedensellik araştırılması faaliyetidir. Sosyal alanda ise, doğa ve biyolojik bilimlerdekinin tam tersine, salt varolan olgularla ve olgular toplamının oluşturduğu düzensiz bilgilerle yetinme yoluna gidilmekte, sistemik gücün oluşturduğu sistemde hiçbir değişiklik amaçlanmadığından, olgular arasındaki nedensellik ilişkisi de fazla araştırılmamaktadır. Toplumsal gücün bilgi toplama ile bilimsel faaliyet arasına girdiği alan budur. Bu nedendendir ki, hiçbir nedensellik ilişkisi kurmadan, istatistiksel ham bilgiyi ya da veri yığını bilim zanneden ham beyinler, farkına varmadan, müthiş bir ölüme, sermayenin gücüne tapındıklarının farkında olmazlar. Ham olgular yığını ya da bilgi demeti toplumsal güç odaklarının ürünüdür ve gücü yansıtır. Oysa bilim, ham bilgileri işleyip, aralarındaki ilişkiler yumağını çözümlenerek, kendi başına ve diğer toplumsal güçlere karşı eleştirel yaklaşıma sahip bir güçtür. Ham bilgi demeti ile bilim arasındaki bu farklılık, kapitalizmin gelişme çizgisine uygundur. Kapitalizm gelişip, tüm insanlığı sermayenin etki ve baskısı altına almaya başlayınca, doğal olarak, karşıt güçleri de elimine etmeye ve kendi hizmetine alma yoluna gitmiştir. Nitekim, günümüzde doğa ve sağlık bilimselinde dahi bilimsel gelişmelerin önünü tıkayacak biçimde sermayenin egemenliği açıkça görüldüğü gibi, sosyal alanda da bilimsellikten uzak ve tam bir "kapitalizm tarikati" anlayışının hakim olduğu çok açıktır. Kapitalizmin merkezden yönetimine koşut olarak, bilim alanında da rasyonel akılcılıktan uzaklaşıp, nakli yöntemle geçmek kürselleşmenin dayatmasıdır. Bilim alanına yönelik tasallut, kapitalizmin medya vb maddi olmayan ideolojik aygıtlar yelpazesini işgal hareketinin son halkasıdır.

Türkiye'de siyasal erkin eğitim kurumlarını dönüştürerek yozlaştırma ve üniversitelere saldırı kampanyasının arkasında dış ve iç sermaye çevrelerinin politik amaçları yanında, Türkiye'yi imam-hatipleştirmenin sonuçları da saklıdır. Günümüzde, burjuvazinin yükselişi ve emperyalizmin güçlenişi ile Türkiye'de imam-hatipleştirme siyasetinin olgunlaşma aşamasının tarihsel çakışma dönemini yaşamaktayız. Cemaat ve tarikat ağları sermayenin emrinde tüm ülkeyi

sararken, çekirdek dokuyu oluşturan eğitim kurumlarının kendi haline bırakılması söz konusu olamazdı. Günümüz siyasal manevrasından rahatsız olan "laikçi sermaye" ise, aslında kendi ürünü olan sosyo-ekonomik diyalektiği ile çatıştığı idrakine varmalıdır. Nitekim, söz konusu diyalektiğin henüz olgunlaşmadığı aşamada yaşamış olduğumuz 1982 YÖK düzenlemesi ve ona mehz oluşturan TÜSİAD raporu da farklı cepheden üniversiteye yönelik saldırı değil miydi! YÖK, üniversiteleri garnizon düzeninde tek-tipleştirirken, tüm yetkileri rektörde toplarken, üniversitelerin üzerinde de Yükseköğretim Kurumu denetimini kurarken, artık üniversite özerkliğinden ve bilimsel özgürlükten söz etmek olası mıdır! Bu yoğun yönetsel baskı yanında, üniversiteler üzerinde bütçe kanalı ile kurulan mali baskı da, özerkliği iğdiş edilmiş olan üniversitelerin sermayenin eteğine yapışmasına neden olmuştur. Üniversitenin ticarileştirilmesi ise, üniversiteler üzerinde oynanan oyunların son perdesi olarak, kurumu sisteme uyumlaştırma çabasından başka bir şey değildir. 1980'lerden itibaren başlamış olan üniversiteler üzerindeki bu senaryo, dünya kapitalizminin küreselleşmesi ve çevresel ekonomileri hegemonyası altında sömürüye açması yanında, içte de burjuvazinin toplumu hizaya getirebilecek güce ulaşmasının bileşik sonucudur. Üniversitelerin sistemin ideolojik aygıtı işlevi ile yükümlendirilmesini kolaylaştıran diğer bir öge de bu kurumları cemaat-tarikat ilişkilerine bulandırmaktır. Böylece, sistemin topluma çimentolanmasında bilimsel görüntü altında siyasallaştırılmış manevi alan da kullanıma sokulmaktadır. Üstelik, bu yolla siyasal taban da güçlendirilmiş olmaktadır. Ancak, günümüzde su yüzüne çıkan sermayenin iç çatışması da, burjuvazinin geçmiş dönemlerde kısa dönemli çıkarlarını korumaya yönelik yapmış olduğu habis politik yatırımların kaçınılmaz ürünüdür!

Üniversite sayısını çoğaltmak çöken ekonomik ortamda bazı bölgelere ekonomik canlılık getirecekse; yeni üniversite rektörlerinin atanması üniversitelerin denetlenmesinde ve politik tabanın tutulmasında siyasetçilere güç sağlayacaksa; bilimsellikten uzak cemaat-tarikat çemberleri emperyalistlere hizmet edecekse, küreselleşmeyi bir nimet olarak kabul eden siyasetçilerce

sulandırılmış üniversite olgusu her zaman rağbet görecektir.

Üniversiter geleneğin korunması toplumsal işleyiş süreçleri ile yakından ilgili olduğu kadar, sistemin tüm zorlamalarına karşın bizzat üniversite elemanlarının da birinci derecede etiksel görevleri arasındadır. Üniversite-sermaye ve üniversite-siyaset ilişkilerinde üniversite elemanlarının ve kurumlarının sergilediği ölçüsüz düzeyde bencil ve çıkarıcı davranışlar, üniversitelerin sermaye ve politik çevreler lehine yıpranmasına yol açmaktadır. Ne hazindir ki, böylesi olumsuz süreç çevresel konumlu yoksul ülkelerde, merkezdeki varsıl ülkelerdekinden daha hızlı ve yıpratıcı boyutta yaşanmaktadır.

KAYNAKLAR

- Ayni, M.A.** (1995) Daru'l-fünûn Tarihi, Pinar Yayınları, İstanbul.
- Ercan, F.** (1995) Eğitim ve Kapitalizm, Bilim Yayıncılık, İstanbul.
- Hatipoğlu, M.T.** (1998) Türkiye Üniversite Tarihi, Selvi Yayınevi, Ankara.
- Neumark, F.** (1982) Boğaziçine Sığınanlar (Ş.A.Bahadır, çev.), İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul.
- Timur, T.** (2000) Toplumsal Değişme ve Üniversiteler, İmge Kitabevi, Ankara.
- KADRO** (2004)(yayına hazırlayan, G. Fırat), İleri Yayınları, İstanbul.
- Büyük Larousse, 23. cilt, Milliyet Yayıncılık, İstanbul, 1986.
- Widmann, H.** (2000) Atatürk ve Üniversite Reformu, Kabalcı, İstanbul.